

CYKL SCENARIUSZY LEKCYJNYCH
Z WIEDZY O KULTURZE
DO DZIAŁU *FILM*
W OPARCIU O PODRĘCZNIK *CZŁOWIEK - TWÓRCA KULTURY*
WYDAWNICTWA *STENTOR*

Opracowała:

mgr Małgorzata Anusiak

SPIS TREŚCI

WSTĘP	2
SCENARIUSZ 1	4
Świat w obiektywie kinematografii. Film jako dziedzina sztuki i fenomen kultury masowej.....	4
SCENARIUSZ 2	8
Jak powstaje dzieło filmowe? Elementy filmowego.....	8
SCENARIUSZ 3	12
Gatunek filmowy wyróżnikiem kina popularnego.	12
SCENARIUSZ 4	17
Zawód – reżyser filmowy.....	17
SCENARIUSZ 5 - 6	20
Adaptacja filmowa – zabawa z tekstem literackim.	20
BIBLIOGRAFIA	24
ANEKS	25
I. MATERIAŁ POMOCNICZY DO SCENARIUSZA NR 4:	25
II. MATERIAŁ POMOCNICZY DO SCENARIUSZA NR 5-6:.....	25

WSTĘP

Wiedza o kulturze jako przedmiot nauczania w szkole ponadgimnazjalnej funkcjonuje od niedawna. W uczniowskim planie lekcyjnym stanowi on niewielki wycinek, gdyż realizowany jest zaledwie w ciągu jednego roku i obejmuje jedną godzinę w tygodniu. Jest to jednak przedmiot niezwykle istotny, potrzebny i z punktu widzenia dydaktyki humanistycznej stanowi bardzo ważny element procesu nauczania. Wiedza o kulturze jest bowiem swoistym spoiwem łączącym treści różnych przedmiotów oraz sprawności uczniowskie potrzebne każdemu młodemu człowiekowi, pragnącemu zostać świadomym odbiorcą kultury. Inaczej mówiąc przedmiot ten pozwala w praktyce poszerzać wiele kompetencji zdobytych przez młodzież na lekcjach przedmiotowych.

Niniejsza praca jest zbiorem cyklu scenariuszy lekcyjnych z wiedzy o kulturze poświęconych wiedzy o filmie. Pomyślana została jako pomoc dla nauczycieli uczących tego przedmiotu, szczególnie dla tych, którzy pracują w oparciu o podręcznik wydawnictwa STENTOR *Człowiek – twórca kultury*.¹

W ciągu roku szkolnego przewidzianych jest około 36 jednostek lekcyjnych na realizację przedmiotu wiedza o kulturze. Materiał podręcznikowy podzielony został na 6 działów tematycznych:

- I) Zagadnienia ogólne
- II) Pojęcie sztuki. Sztuki plastyczne
- III) Muzyka
- IV) Teatr
- V) Film
- VI) Współczesna kultura multimedialna.

Łatwo zatem obliczyć, że poszczególne działy mogą być realizowane na zaledwie sześciu jednostkach lekcyjnych.

Przedkładana praca zawiera 5 scenariuszy, które mogą być zrealizowane na 6 lekcjach, gdyż ostatnia propozycja przewidziana jest na dwie godziny.

Cykl zajęć stopniowo wprowadza ucznia w świat filmu ze szczególnym uwzględnieniem specyfiki tej dziedziny sztuki. Każda nowa lekcja jest dopełnieniem poprzedniej. Uczniowie samodzielnie wyciągają wnioski i tworzą definicję filmu. Zapoznają się z procesem jego powstawania i zostają wprowadzeni w tajniki analizy dzieła filmowego. Stają się coraz bardziej świadomymi odbiorcami kina. Rozróżniają i charakteryzują gatunki filmowe, poznają na czym polega trudna praca reżysera. Dotykają także problematyki krytyki filmowej. Wreszcie sami próbują swoich sił jako twórcy filmowi, przygotowując projekt adaptacji tekstu literackiego (scenariusz 5-6).

Niektóre propozycje tematów lekcyjnych stanowią korelację międzyprzedmiotową, łączą bowiem wiedzę o filmie z zagadnieniami z języka polskiego (scenariusz 3 i scenariusz 5-6). Scenariusz 4, poświęcony pracy reżysera filmowego, powstał w oparciu o gotowy materiał multimedialny. Taką lekcję można przeprowadzić w ramach realizacji ścieżki edukacyjnej medialnej (EM).

¹ Podręcznik dopuszczony do użytku szkolnego przez ministra właściwego do spraw oświaty i wychowania i wpisany do wykazu podręczników szkolnych przeznaczonych do kształcenia ogólnego i do nauczania wiedzy o kulturze (w zakresie podstawowym i rozszerzonym) na poziomie liceum ogólnokształcącego, liceum profilowanego i technikum.
Numer dopuszczenia: 387/03 (Warszawa 2003).

Przekazać wiedzę o filmie na 6 jednostkach lekcyjnych nie jest rzeczą prostą. Zrezygnować należy z projekcji całego filmu pełnometrażowego, wybrać tylko najistotniejsze elementy dotyczące tej dziedziny sztuki. Autorce tej pracy chodziło głównie o to, żeby mały wyrobiony odbiorca kina, jakim jest na ogół przeciętny uczeń, uświadomił sobie, że do oceny dzieła filmowego nie przystają kategorie, według których ocenia się dzieła sztuk tradycyjnych. Film bowiem ze swej natury wymaga wielkich nakładów finansowych (co sprawia, że jego twórcy muszą kierować się nie tylko względami artystycznymi, ale i ekonomicznymi), jest sztuką masową (co oznacza, że ogół odbiorców nie oczekuje od niego oryginalności), a w jego realizację zaangażowanych jest wielu twórców. Film bowiem uważany jest w równym stopniu za sztukę, jak i za medium, czyli środek porozumiewania się.

Autorka

SCENARIUSZ 1

Temat:

Świat w obiektywie kinematografii. Film jako dziedzina sztuki i fenomen kultury masowej.

CZAS: 45 min.

GŁÓWNE ZAGADNIENIA: film jako kondensacja wielu sztuk; związek filmu z fotografią; elementy historii kina; film jako medium i nowa gałąź sztuki.

CELE LEKCJI:

Uczeń:

- wskazuje podstawowe cechy obrazu filmowego jako kondensacji wielu dziedzin sztuki;
- przedstawia podstawowe fakty związane z genezą filmu;
- czyta ze zrozumieniem fragment naukowego tekstu źródłowego;
- definiuje sztukę filmową jako proces rejestracji rzeczywistości wg określonych reguł analizuje film jako medium;
- określa funkcje filmu w życiu codziennym;
- bierze udział w dyskusji i jasno formułuje argumenty;
- sporządza syntetyzującą notatkę z lekcji.

ŚRODKI DYDAKTYCZNE, TEKSTY KULTURY, MATERIAŁY:

- podręcznik *Człowiek – twórca kultury*²;
- ilustracje książkowe oraz fotosy z filmu przedstawiające te same sceny do *Pana Tadeusza* (ryciny Michała A. Andriollego i fotosy z filmu w reż. Andrzeja Wajdy);
- fragment tekstu naukowego (S. Kraucauer, *Teoria filmu. Wyzwolenie materialnej rzeczywistości*);
- film braci Lumiere pt. *Wjazd pociagu*.

PRZEBIEG LEKCJI:

1. **Wprowadzenie** – podanie tematu lekcji i krótkie wprowadzenie.

Założeniem lekcji jest, aby w oparciu o wnioski wyciągane w toku zajęć uczniowie samodzielnie zredagowali kilka definicji filmu. Koordynatorem jest nauczyciel, który tak zadaje pytania, aby odpowiedzi uczniów naprowadziły ich na właściwy tok myślenia.

2. **Film jako kondensacja wielu dziedzin sztuki.**

² Majchrowski Z., Mrocewicz K. (2003): *Człowiek – twórca kultury*. Warszawa: STENTOR.

Pytanie 1: Na czym polega specyfika filmu jako dziedziny sztuki? Co składa się na obraz filmowy (jakie elementy go tworzą)?

Nauczyciel na tablicy umieszcza duży kolorowy napis FILM, obok pojawiają się odpowiedzi uczniów.

*słowo – **FILM** – obraz – ruch – dźwięk*

Pytanie 2: Z jakimi dziedzinami sztuki mają związek podane pojęcia?

obraz – malarstwo – rzeźba – SZTUKI WIZUALNE – fotografia
dźwięk – muzyka
słowo – literatura
ruch – taniec

Pytania kolejne: Jak mogłaby brzmieć uproszczona definicja filmu? Na czym polega jego specyfika?

Definicja 1: *Film jest kondensacją wielu dziedzin sztuki.*

Obraz + dźwięk + słowo + ruch = FILM.

Pytanie następne: Każda sztuka oddziałuje na nasze zmysły. Które z nich odgrywają dominującą rolę w odbiorze filmu?

obraz + ruch → WZROK
dźwięk + słowo → SŁUCH

Zarówno wzrok jak i słuch odgrywają dominującą rolę w odbiorze filmu. Film to sztuka audiowizualna.

Pytanie nauczyciela: Sztuki wizualne to między innymi malarstwo i fotografia. Jak jest różnica między tymi dziedzinami sztuki?

Uczniowie porównują fotosy z filmu A. Wajdy pt. *Pan Tadeusz* z ilustracjami do dzieła A. Mickiewicza.

Wniosek:

Fotografia najwierniej rejestruje rzeczywistość (utrwała czas). To statyczny jej zapis.

Pytanie nauczyciela: Czym różni się film od fotografii?

Uczniowie oglądają fragment taśmy filmowej z fazami ruchu człowieka (podręcznik s. 178-179) i formułują drugą definicję.

Definicja 2: *Film to ruchoma fotografia.*

3. Początki kinematografii.

Krótki wykład nauczyciela na temat początków kina i narodzin filmu:

- objaśnienie działania urządzenia zwanego camera obscura;
- związek narodzin filmu z fotografią (Edward Muybridge i jego seryjne zdjęcia galopującego konia);

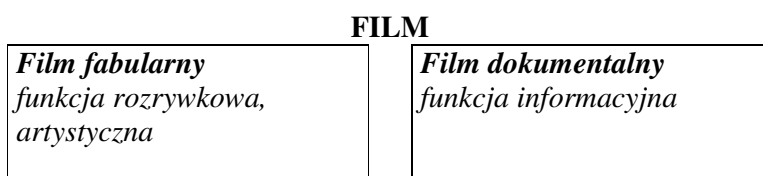
- powstanie kinematografu i pierwszy seans filmowy – bracia Lumiere, *Wjazd pociągu*, 28.12.1895 r. (film trwa kilka minut, więc można go uczniom pokazać na zajęciach w całości);

Po projekcji filmu uczniowie czytają z podręcznika fragment tekstu źródłowego S. Kraucauera, *Teoria filmu. Wyzwolenie materialnej rzeczywistości* i próbują odpowiedzieć na pytanie, co dla filmu i fotografii jest tworzywem artystycznego wyrazu?

4. Funkcje filmu. Film jako medium i sztuka.

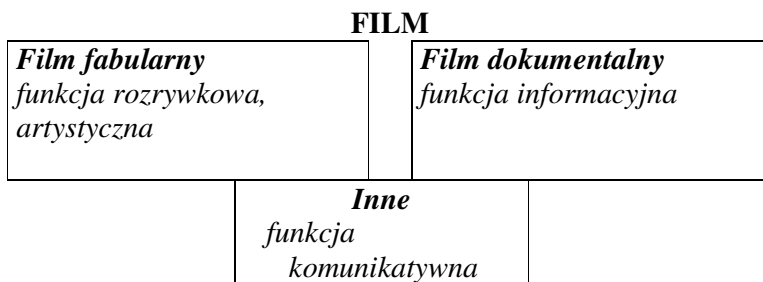
Pytanie nauczyciela: Jakie rodzaje(nie gatunki) filmów możemy wyróżnić i jakie funkcje głównie spełniają?

Przypuszczalnie uczniowie wymieniają tylko dwa rodzaje filmów:

Filmami nazywamy również te nakręcone domową kamerą podczas uroczystości rodzinnych, a także to, co zarejestrują kamery w bankach i sklepach. Nazwiemy je umownie *innymi*.

Pytanie nauczyciela: Jaką funkcję pełnią takie filmy?

Definicja 3: *Film to tekst artystyczny i medium, czyli środek, za pomocą którego ludzie porozumiewają się, utrwalając świat wokół siebie.*

Praca domowa

Jaki jest twój ulubiony film (filmy)? Odpowiedz na pytanie, uzupełniając tabelkę:

TYTUŁ	OBSADA (w rolach głównych)	REŻYSER	PAŃSTWO	CO DAŁO MI JEGO OBEJRZENIE?

UWAGI KOŃCOWE:

Realizacja lekcji opiera się głównie na metodzie dedukcji, co ułatwia uczniom (nawet tym najslabszym, z dysfunkcjami) prawidłowo zrozumieć i zapamiętać zachodzące w temacie zależności.

Zajęcia stanowią wprowadzenie do zagadnień związanych z ogólną problematyką filmu i sztuki filmowej. Podstawowym celem jest uświadomienie uczniom, na czym polega specyfika filmu i że istnieją współzależności między różnymi dziedzinami sztuki.

W toku zajęć uczniowie, na podstawie wniosków wyciągniętych z poszczególnych elementów lekcji, stopniowo tworzą różne definicje FILMU i wpisują je do zeszytu. Jest to pierwsza lekcja poświęcona zagadnieniom filmu, wobec tego forma pracy domowej ma pozwolić nauczycielowi zorientować się jakie są filmowe zainteresowania uczniów, a jednocześnie zadanie domowe stanowi wstępne ćwiczenie, prowadzące do budowania własnego systemu wartości, który umożliwi odpowiedzialne, aktywne i twórcze uczestnictwo w życiu kulturowym.

SCENARIUSZ 2

Temat:

Jak powstaje dzieło filmowe? Elementy filmowego.

CZAS: 45 min.

GŁÓWNE ZAGADNIENIA: film jako dzieło zbiorowe; cechy filmu fabularnego; funkcje narracji w dziele filmowym; podstawowe elementy budowy dzieła filmowego (ujęcie, scena, sekwencja); montaż – główny środek narracji filmowej.

CELE LEKCJI:

Uczeń:

- dostrzega i rozumie, na czym polega specyfika filmu, że jest to dzieło zbiorowe;
- gromadzi słownictwo związane z filmem;
- określa cechy filmu fabularnego;
- wyjaśnia znaczenie terminu „narracja filmowa”;
- wyróżnia i nazywa elementy dzieła filmowego (kadr, ujęcie, scena, sekwencja, montaż);
- czyta ze zrozumieniem fr. tekstu teoretycznego związanego z problematyką filmu i konfrontuje z własnymi wiadomościami;
- sporządza notatkę z lekcji;
- analizuje na przykładzie fr. filmu elementy narracji filmowej, wykorzystując wiadomości teoretyczne w praktyce.

ŚRODKI DYDAKTYCZNE, TEKSTY KULTURY, MATERIAŁY:

- podręcznik: *Człowiek – twórca kultury*,
- Lew Kuleszow: *Scena filmowa* (fr.),
- materiał filmowy: fr. *Pana Tadeusza* w reżyserii A. Wajdy,
- paski z kolorowego papieru i markery.

PRZEBIEG LEKCJI:

1. **Wprowadzenie** – podanie i zapis tematu lekcji; przypomnienie, co to jest film i na czym polega jego specyfika (odwołanie do lekcji poprzedniej).

2. **Film jako dzieło zbiorowe.**

Ćwiczenie wstępne – mające na celu ukazanie jeszcze jednej specyficznej cechy filmu. Uczniowie dzielą się na sześciuosobowe zespoły. Otrzymują od nauczyciela kolorowe paski papieru i markery. Nauczyciel na środku tablicy zapisuje pytanie:

„Od kogo zależy powstanie dzieła filmowego?”

Uczniowie gromadzą słownictwo związane z nazwami specjalistów pracujących przy powstawaniu dzieła filmowego (zapisują je na paskach kolorowego papieru).

Np.:

OD KOGO ZALEŻY POWSTANIE DZIEŁA FILMOWEGO?

*Reżyser
Scenarzysta
Scenograf
Charakteryzator
Aktorzy
Kostiumolog
Montażysta
Specjalista od efektów specjalnych
Operator kamery
Dźwiękowiec
Kompozytor muzyki filmowej
Producent itp.*

Następuje wymiana spostrzeżeń, uzupełnienie i umieszczenie karteczek na tablicy przy pomocy magnesów. Jednocześnie nauczyciel zadaje pytanie:

„Kto jest autorem filmu?”

Próba ustalenia kolejności zgromadzonego słownictwa.

Wniosek:

Film to dzieło zbiorowe, tym różni się od innych dziedzin sztuki, które mają tylko jednego autora.

3. Kino dawne a kino współczesne.

Nauczyciel przypomina uczniom fr. filmu pt. *Wjazd pociągu* braci Lumiere i prosi o wskazanie różnic między filmem pionierskim a współczesnym (może to być serial, adaptacja filmowa lub inny film fabularny).

Wniosek:

Dawniej filmy były nieskomplikowane, krótkie, bez dialogów i dźwięku. Z czasem okazało się, że poprzez film można opowiadać bardziej złożone historie. Tak narodziło się kino fabularne.

4. Cechy filmu fabularnego. Narracja filmowa.

(swobodne wypowiedzi uczniów ukierunkowane pytaniami nauczyciela)

Pytanie nauczyciela: *Co oznacza termin „film fabularny”?*

Film fabularny „czyta się” jak książkę.

POWIEŚĆ – gatunek fabularny (uczniowie podają cechy gatunku fabularnego):

- czas,
- miejsce,
- akcja,

- bohaterowie,
- narrator.

Pytanie nauczyciela: *Jaką funkcję pełni w utworze literackim narrator?*

Narrator jest tym, który nam opowiada akcję, relacjonuje jej przebieg.
W filmie nie ma takiego jawnego narratora.

Od czego zatem zależy rozumienie przez nas, czyli widzów, związków przyczynowo-skutkowych w filmie?

Aby odpowiedzieć na to pytanie nauczyciel proponuje, aby zastanowić się nad tym, *jak powstaje film od strony technicznej?*

Film rejestruje się na taśmie, która, podobnie jak klisza fotograficzna, składa się z oddzielnych klatek. Wrażenie ruchu powstaje przez ich szybkie przesuwanie (zwykle w tempie 24 klatek na sekundę).

Każda pojedyncza klatka to KADR.

W kadrze wyróżnia się PLANY.

Kilka kadrów tworzy UJĘCIE.

Kilka ujęć tworzy SCENĘ (ujęcia łączy ten sam czas, przestrzeń, wydarzenie).

Kilka scen to SEKWENCJA.

Na koniec to wszystko trzeba jeszcze „posklejać” i powstaje film.

Etap końcowy uzyskuje się przez MONTAŻ.

Wniosek:

Narracja filmowa zależy od montażu.

Na koniec tej części lekcji nauczyciel proponuje odczytanie fragmentu tekstu źródłowego z podręcznika, dotyczącego sceny filmowej³ (str. 187). Zadanie jest punktem wyjścia do ostatniego ćwiczenia.

5. Próba analizy fragmentu filmu.

Na podstawie filmu A. Wajdy pt. *Pan Tadeusz* (scena spowiedzi Jacka Soplicy) uczniowie z pomocą nauczyciela próbują określić cechy narracji filmowej wg punktów:

- postać bohatera (kim jest, jak wygląda, jak się zachowuje?);
- wydarzenia, w których bierze udział bohater;
- czas, który organizuje jego życie;
- zastosowane w scenie plany akcji⁷.

³ Kuleszow L.: *Scena filmowa*. To w: *Sztuka filmowa. Moje doświadczenia*.

Praca domowa

Dokonaj opisu dowolnie wybranej sceny twojego ulubionego filmu. Nie zapomnij podać tytułu filmu i nazwiska reżysera.

UWAGI KOŃCOWE:

Celem lekcji jest ukazanie specyfiki filmu od strony strukturalnej. Omawiane zagadnienia dotyczą głównie stylu zerowego w kinie i podstawowych elementów dzieła filmowego. Jedna jednostka lekcyjna poświęcona na ten temat, to z pewnością zbyt mało, dlatego materiał został potraktowany bardzo ogólnie i wybiórczo. Autorce scenariusza chodziło głównie o to, aby uświadomić, że film to dzieło fabularne, w którym istotną rolę odgrywa narracja filmowa.

Uczniowie utrwalają sobie pojęcie fabuły i narracji, tak istotne przecież również dla literatury. Dostrzegają cechy wspólne filmu fabularnego i literatury fabularnej, ale również uświadamiają sobie, na czym polega różnica między nimi.

Lekcja jest istotnym elementem wprowadzającym w tajniki analizy dzieła filmowego, a tym samym pomaga młodzieży stać się świadomym widzom i odczytywać ze zrozumieniem taki tekst kultury, jakim jest film.

SCENARIUSZ 3

Temat:

Gatunek filmowy wyróżnikiem kina popularnego.

CZAS: 45 min.

GŁÓWNE ZAGADNIENIA: pojęcie gatunku w literaturze i w filmie; różnorodność gatunków filmowych i ich wyróżniki; konwencja gatunkowa; pochodzenie kina gatunków; cechy kina popularnego (element kultury popularnej); kino popularne a kino artystyczne.

CELE LEKCJI:

Uczeń:

- rozumie znaczenie pojęcia gatunku w odniesieniu do literatury i filmu;
- rozpoznaje i analizuje cechy wyróżniające poszczególne gatunki filmowe;
- rozumie i stosuje pojęcia: konwencja gatunkowa, kino gatunków, kino popularne;
- dostrzega cechy kina popularnego, dokonuje ich wartościowania;
- pracuje w grupie, wypowiada się na temat ulubionych gatunków filmowych, argumentuje swój wybór;
- redaguje recenzję filmu, reprezentującego wybrany gatunek filmowy (praca domowa).

ŚRODKI DYDAKTYCZNE, TEKSTY KULTURY, MATERIAŁY:

- podręcznik: *Człowiek – twórca kultury*;
- karty zadań;
- fotosy z filmów, reprezentujących różne gatunki filmowe.

PRZEBIEG LEKCJI:

1. **Wprowadzenie** – Podanie i zapis tematu lekcji. Uświadomienie uczniom, że z pojęciem gatunku spotkali się już wcześniej, mówiąc o literaturze. Wyróżniamy gatunki literackie, jednak to pojęcie funkcjonuje również w filmie.
2. **Kryteria gatunkowe w literaturze i w filmie. Różnorodność i cechy gatunków filmowych.**

Ćwiczenie wprowadzające. Nauczyciel prosi uczniów o wspólne uzupełnienie tabeli, w której należy wymienić i umieścić znane uczniom gatunki literackie i filmowe. Np.:

GATUNKI LITERACKIE	GATUNKI FILMOWE
<i>powieść</i>	<i>horror</i>
<i>hymn</i>	<i>melodramat</i>
<i>fraszka</i>	<i>western</i>

<i>opowiadanie</i>	<i>musical</i>
<i>epos</i>	<i>f. sensacyjny</i>
<i>sonet</i>	<i>science-fiction</i>
<i>tragedia</i>	<i>f. przygodowy</i>

W dalszej części ćwiczenia uczniowie tworzą 4 kilkusobowe zespoły.

Każda grupa otrzymuje przygotowane wcześniej tzw. karty zadań, na których znajdują się pary różnych gatunków - jeden literacki i jeden filmowy.

Zadanie polega na wypisaniu cech charakterystycznych dla poszczególnych gatunków i podaniu przykładów, umieszczając je na kartach zadań.

Uczniowie pracują zespołowo ale każda grupa ma wyznaczonego lidera, który przedstawi efekty wspólnej pracy.

Oto przykładowe zestawienie gatunków na kartach zadań i wynik pracy uczniów:

a) POWIEŚĆ - HORROR

powieść – gatunek epicki, pisany prozą, fabularny (elementy świata przedstawionego: czas, miejsce, akcja ,bohaterowie, narrator), utwór obszerny, wielowątkowy;

przykład: *Qvo vadis* Henryka Sienkiewicza

horror – wywołuje strach, przerażenie, uczucie zagrożenia; bohaterami są np. potwory, monstra, duchy czyli elementy fantastyki nadprzyrodzonej; ważną rolę odgrywa dramatyczna gra świateł i muzyka;

przykład: *Dracula* w reż. F. F. Copolli.

b) TREN – MELODRAMAT

tren – gatunek liryczny; utwór żałobny, pisany często na zamówienie ku czci zmarłej osoby; wierszowany;

przykład: *Treny* Jana Kochanowskiego;

melodramat – film o miłości zazwyczaj nieszczęśliwej, „wyciskacz łez”, kończy się z reguły źle;

przykład: *Titanic* w reż. J. Cameroona.

c) EPOS – WESTERN

epos – gatunek epicki, wierszowany, rozbudowany; ukazuje dzieje legendarnych lub historycznych bohaterów na tle przełomowych wydarzeń; epos otwiera inwokacja; styl patetyczny, podniosły;

przykład: *Pan Tadeusz* Adama Mickiewicza;

western – akcja dzieje się na Dzikim Zachodzie; bohaterami są kowboje, Indianie, amerykańscy osadnicy i poszukiwacze złota; cechą westernów są pościgi i walka dobra ze złem;

przykład: *Bez przebaczenia* w reż. C. Eastwooda.

d) SONET – SCIENCE-FICTION

sonet – gatunek liryczny; utwór wierszowany, budowa stroficzna, 14 wersów podzielonych na 4 zwrotki (1 i 2 zwrotka liczą po 4 wersy, zaś 3 i 4 po 3 wersy);

przykład: *Do Trupa* J. A. Morsztyna;

science-fiction – film oparty na fantastyce naukowej, akcja często toczy się w przestrzeni kosmicznej, bohaterami są roboty, „obcy”, androidzi, maszyny, które wymknęły się spod kontroli człowieka; cechą charakterystyczną są efekty specjalne i zdjęcia trikowe; fabuła filmu dotyczy przyszłości;

przykład: *Gwiezdne wojny* w reż. G. Lucasa.

Ta część lekcji ma charakter integracji międzyprzedmiotowej, łączy bowiem treści polonistyczne z wiedzą o filmie, co stanowi także przypomnienie i utrwalenie zdobytych wcześniej wiadomości.

Po zaprezentowaniu wyników pracy poszczególnych grup, nauczyciel proponuje Uczniom, aby rozpoznali gatunki filmowe na fotosach zamieszczonych w podręczniku⁸ i odpowiedzieli na zamieszczone tam pytania.

Kolejnym krokiem jest pytanie nauczyciela:

Jakimi kryteriami posługujemy się przy określaniu cech gatunkowych literatury, jakimi filmu?

Wniosek:

W gatunkach literackich ważna jest budowa, struktura tekstu (np. sonet, epos). W gatunkach filmowych istotny jest temat, (np. melodramat – nieszczęśliwa miłość), uczucia, emocje jakie film wywołuje u widzów (horror – strach, przerażenie; komedia – śmiech, wesołość), typowe miejsce akcji (western – Dzikie Zachód) itp..

Ogół tych cech, będących wyróżnikami gatunku filmowego nazywamy KONWENCJĄ GATUNKOWĄ.

3. Kino gatunków – kino popularne.

Druga część lekcji poprzedzona jest krótką informacją nauczyciela o historii kina gatunków (mini wykład, podczas którego uczniowie redagują notatkę do zeszytu).

Kino gatunkowe narodziło się w Hollywood. Większość gatunków filmowych ukształtowała się przed II wojną światową i znalazła naśladowców na całym świecie. Przodowały, oczywiście, Stany Zjednoczone.

Do najstarszych gatunków należy komedia. Początkowo humor komediowy opierał

się jedynie na prostych gagach, czyli zabawnych, niemych scenkach, takich jak obrzucanie się tortami, czy pośliznięcie się na skórce od banana.

Horror np. to gatunek, który jako jeden z nielicznych, zrodził się w Europie i wywodzi się z kina niemieckich ekspresjonistów.

Cechą kina gatunków jest typowość, czyli opieranie się na utartych wzorcach – konwencji gatunkowej.

Wykład kończy pytanie skierowane do uczniów:

Na jakie filmy i dlaczego lubicie chodzić do kina? Jakie gatunki filmowe są waszym ulubionymi?

Zgodnie z oczekiwaniami następują swobodne wypowiedzi uczniów na temat ich gustów filmowych. To dobry moment, aby zadać kolejne pytanie:

Czego dostarcza nam kino? Co świadczy o jego tak dużej popularności?

Nauczyciel zapisuje na tablicy pytanie:

DLACZEGO KOCHAMY KINO GATUNKÓW?

Następuje wspólne gromadzenie argumentów i zapis na tablicy np.

- dostarcza rozrywki, daje przyjemność;
- jest źródłem określonych doznań, emocji (strachu w horrorach, śmiechu w komediach, wzruszenia w melodramatach);
- pozwala przenieść się w inny świat i poczuć się przez chwilę kimś innym;
- jest nieskomplikowane w odbiorze;
- spełnia oczekiwania widza (np. idąc do kina na komedię, widz oczekuje rozbawienia, humoru);
- produkcja filmowa przynosi ogromne zyski (kino gatunków to kino komercyjne) itp.

Wniosek:

Wszystkie wymienione cechy sytuują kino gatunków w kręgu tzw. kultury popularnej, czyli masowej, dostępnej i zrozumiałej dla każdego przeciętnego odbiorcy.

Zakończenie zajęć, które jest jednocześnie zapowiedzią problematyki następných zajęć:

Z czasem z kina popularnego wyłoniło się kino bardziej ambitne, które walory komercyjne zastąpiło wartościami artystycznymi. Film stał się nie tylko opłacalnym towarem przemysłowym, lecz prawdziwą sztuką. Niestety kosztem popularności, gdyż adresowano je do bardziej wytrawnych widzów. Było to kino artystyczne, autorskie.

Praca domowa

Uczniowie mogą wykonać pisemnie ćwiczenie 4 z podręcznika na stronie 193.

UWAGI KOŃCOWE:

Zajęcia obejmują jedną jednostkę lekcyjną i w zasadzie w dużej mierze opierają się na wiedzy i doświadczeniu uczniów.

Kino jest ulubioną formą rozrywki młodych ludzi, wobec tego chętnie wypowiadają się n ten temat. To znakomita okazja, aby uświadomić młodemu odbiorcy, że film to dzieło występujące w wielu różnorodnych gatunkach, które z kolei stanowią istotny wyróżnik kina popularnego.

Zajęcia zintegrowane zostały z wiedzą teoretycznoliteracką, co idzie w parze z realizacją tzw. ścieżek międzyprzedmiotowych.

SCENARIUSZ 4

Temat:

Zawód – reżyser filmowy.

CZAS: 45 min.

GŁÓWNE ZAGADNIENIA: problem autorstwa filmu – dzieła zbiorowego; reżyser i reżyseria filmowa; film jako dzieło artystyczne; narodziny kina autorskiego w Europie; krytyka filmowa.

CELE LEKCJI:

Uczeń:

- wymienia cechy określające specyfikę filmu;
- uzasadnia twierdzenie, że film jest dziełem zbiorowym;
- wypowiada się na temat specyfiki pracy reżysera filmowego;
- czyta ze zrozumieniem definicję *reżyserii filmowej* i odpowiada na pytania (poszukuje w tekście informacji);
- uczestniczy w projekcji filmu i krytycznie wypowiada się na jego temat (dokonuje oceny pracy reżysera);
- zabiera głos w dyskusji, wnioskuje, argumentuje swoje stanowisko;
- pracuje w oparciu o materiał multimedialny.

ŚRODKI DYDAKTYCZNE, TEKSTY KULTURY, MATERIAŁY:

- materiał multimedialny *Szkoła filmu*⁴
- *Encyklopedia Kina*, pod red. L. Lubelskiego⁵

PRZEBIEG LEKCJI:

1. **Wprowadzenie** - ćwiczenie wstępne, syntetyzujące wiadomości poznane na poprzednich lekcjach poświęconych wiedzy o filmie.

NAUCZYCIEL:

Jeden z przedstawicieli polskich krytyków – Karol Irzykowski (1924) - określił film jako X Muzę. Jest to zatem nowa, młoda dziedzina sztuki. Czym różni się od pozostałych sztuk?

⁴ Materiał dołączony został do miesięcznika *Film* (nr 12 /2004).

⁵ Lubelski L. (2003): *Encyklopedia Kina*. Kraków.

Uczniowie podają cechy specyficzne dla filmu, które zostają umieszczone na tablicy, a następnie wpisane do zeszytu, np.

SPECYFIKA X MUZY:

- *film jest kondensacją wielu sztuk;*
- *film to tekst artystyczny i medium;*
- *film to dzieło zbiorowe;*
- *film najsilniej wpływa na emocje odbiorców;*
- *film najwierniej odzwierciedla rzeczywistość;*
- *film jest najbardziej dynamiczną dziedziną sztuki (łączy obraz, dźwięk i ruch).*

Spośród podanych cech uczniowie wskazują najbardziej charakterystyczną dla filmu. Film to dzieło zbiorowe. W przeciwieństwie do innych dziedzin sztuki, np. malarstwa, muzyki, film nie ma jednego autora. Jest efektem pracy wielu ludzi.

Nauczyciel prezentuje uczniom materiał multimedialny mówiący o pracy poszczególnych ekspertów przy filmie.⁶

Uczniowie powinni dojść do wniosku, że najważniejsza jest praca reżysera filmowego, gdyż to on decyduje o ostatecznym kształcie filmu.

2. Reżyser jako autor.

Nauczyciel rozdaje uczniom przygotowane wcześniej ksero definicji pojęć *reżyser* i *reżyseria filmowa*.⁷

Uczniowie mają zapoznać się z treścią definicji i odpowiedzieć na pytania:

- *Kiedy reżyser zaczął być uznawany za autora filmu?*
- *Czy reżyseria jest twórczością artystyczną?*

Wniosek:

O autorstwie filmu zaczęto mówić na początku lat 60-tych XX wieku. Nastąpiło to pod wpływem tzw. Nowej Fali we Francji. Reżyser jest tym, który w swoich filmach „odciska ślady”, charakterystyczne dla jego osobowości twórczej. Są one jego znakiem rozpoznawczym. Reżyseria jest zatem twórczością artystyczną. Mówi się wówczas o kinie autorskim.

3. Praca reżysera.

- Projekcja filmu krótkometrażowego pt. *Widok* w reżyserii Leszka Molskiego⁸ (film trwa ok. 8 min.).
- Jak wyglądała praca reżysera przy filmie? Uczniowie oglądają materiał multimedialny-*Szkoła filmu* (MENU GŁÓWNE → MAKING OFF).
- Swobodne wypowiedzi uczniów na temat trudności przy realizacji filmu i roli jaką odgrywa reżyser.

⁶ Multimedialna Szkoła Filmu (dodatek do miesięcznika *Film*, nr 12 /2004).

⁷ Lubelski L. (2003): *Encyklopedia Kina*. Kraków.

⁸ Film zawarty jest w materiale multimedialnym pt. *Szkoła filmu* (miesięcznik *Film*, nr 12 /2004).

4. Krytyka filmowa.

Nauczyciel prosi uczniów o próbę oceny filmu. Jakie wywarł na nich wrażenie, co im się podobało, co było niezrozumiałe. Jak oceniliby pracę reżysera?

Uczniowie swobodnie się wypowiadają wymieniając spostrzeżenia, biorą udział w dyskusji.

Po zrecenzowaniu filmu przez uczniów nauczyciel prezentuje ocenę fachowców, pracujących w branży filmowej oraz krytyków filmowych (materiał multimedialny-*Szkoła filmu* – MENU GŁÓWNE→MATERIAŁ FILMOWY→KOLAUDACJA FILMU).

Uczniowie weryfikują własne opinie z opiniami ekspertów. Zapoznają się z zagadnieniem krytyki filmowej.

Na zakończenie nauczyciel proponuje obejrzenie krótkiego fragmentu filmu pt. *Widok*, który trafił do kosza i prosi uczniów o ustosunkowanie się do obejrzanego obrazu.

Praca domowa

1. Wyobraź sobie, że jesteś członkiem jury przyznającego nagrody Oscara. Wytypuj swoją kandydaturę do miana najlepszego filmu wszechczasów. Jakimi kryteriami kierowałeś się przy dokonywaniu wyboru? (Wypowiedź pisemna).
2. Kto jest twoim ulubionym reżyserem filmowym? (Możesz wymienić kilku). Wskaż cechy jego twórczości, które cenisz najbardziej. (Wypowiedź pisemna)⁹.

UWAGI KOŃCOWE:

Lekcja ma wprowadzić uczniów w trudne zagadnienie kina autorskiego, a jednocześnie przybliżyć charakter pracy reżysera.

Zajęcia proponuję przeprowadzić w oparciu o materiał multimedialny pt. *Szkoła filmu*, który ukazał się na łamach miesięcznika *Film* (nr 12 /2004), co stanowi przy okazji element realizacji ścieżki medialnej w szkole ponadgimnazjalnej.

Uczniowie bliżej poznają pracę reżysera filmowego i innych ekspertów, uświadamiają sobie fakt, że stworzenie filmu wymaga ciężkiej i skomplikowanej pracy wielu osób, z których najważniejszą rolę pełni reżyser filmowy.

Lekcja porusza także problem krytyki filmowej. Młodzież wypowiada się na temat obejrzanego materiału filmowego i słucha krytycznych uwag ekspertów.

Takie ćwiczenie ułatwia młodemu odbiorcy stać się bardziej świadomym widzem i czytać ze zrozumieniem specyficzny tekst kultury, jakim jest film.

⁹ Zadanie dla chętnych.

SCENARIUSZ 5 - 6

Temat:

Adaptacja filmowa – zabawa z tekstem literackim.

CZAS: 90 min. (2 x 45 min.)

GŁÓWNE ZAGADNIENIA: adaptacja filmowa a pierwowzór literacki; adaptacje w kinie polskim; „uwspółcześnianie” wybitnych dzieł literackich w filmie.

CELE LEKCJI:

Uczeń:

- definiuje pojęcie adaptacji filmowej;
- porównuje pierwowzór literacki z jego filmową adaptacją;
- wypowiada się krytycznie na temat niektórych adaptacji filmowych;
- rozumie, że adaptacja może, ale nie musi być zgodna z oryginałem literackim;
- wymienia przykłady dzieł literackich i ich adaptacji filmowych;
- pracuje w grupie, angażuje się w działanie twórcze;
- tworzy projekt scenariusza adaptacji filmowej.

ŚRODKI DYDAKTYCZNE, TEKSTY KULTURY, MATERIAŁY:

- podręcznik *Człowiek – twórca kultury*;
- fragmenty utworów literackich: *Lalki* B. Prusa i *Czy androidy marzą o elektrycznych owcach* Philipa K. Dicka¹⁰;
- fotosy z filmów: *Lalka* w reż. W. Hasa i R. Bera oraz *Łowca androidów* w reż. R. Scotta;¹¹
- ksero tekstu ballady J. W. Goethego *Król Olszyn* w tłum. W. Syrokomli¹²;
- kolorowe kartony.

PRZEBIEG LEKCJI:

CZĘŚĆ I

1. Wprowadzenie – nauczyciel podaje temat lekcji, następnie informuje uczniów o celach i planie zajęć. Lekcję otwiera pytanie skierowane do uczniów o to, czym właściwie jest adaptacja filmowa. Uczniowie mogą sięgnąć do podręcznika (s. 201) i odnaleźć w tekście definicję adaptacji oraz wpisać ją do zeszytu:

Adaptacja opiera się na przenoszeniu pewnych elementów jednego tekstu do innego. W przypadku dzieła literackiego takiemu przenoszeniu ulega przede wszystkim fabuła, czyli wydarzenia i postacie.

¹⁰ To w: *Człowiek – twórca kultury*, wyd. STENTOR, s. 199-200.

¹¹ Jak wyżej

¹² Materiał znajduje się w aneksie.

2. Wierność literackiemu pierwowzorowi czy adaptacja twórcza?

Kolejnym krokiem jest ćwiczenie, polegające na porównywaniu ze sobą fragmentów różnych powieści z fotosami ich filmowych adaptacji.¹³

Uczniowie czytają fragment *Lalki* B. Prusa i porównują literacki opis z fotosami z filmów w reż. W. Hasa i R. Bera. Odpowiadają na pytanie:

Które z filmowych wcieleń Izabeli Łęckiej pasuje lepiej do opisu B. Prusa?

Następnie czytają fr. utworu B. Runnera pt. *Czy androidy marzą o elektrycznych owcach* i porównują z filmowym opisem *Łowcy androidów* R. Scotta z 1982 roku.

Zastanawiają się nad znaczeniem zmiany kostiumu bohaterki w filmie.

Wniosek:

Adaptacja filmowa nie musi być wierna wobec oryginału. Nie jest to wcale miarą jej jakości. Zdarza się, że reżyser wypacz sensy pierwowzoru literackiego, dodając nieobecne w nim znaczenia lub celowo przesuwa akcenty interpretacyjne, by osiągnąć nierzadko efekt znacznie bardziej interesujący.

W adaptacji filmowej pierwowzór literacki ma często znaczenie drugorzędne. Na potwierdzenie i zilustrowanie wniosku nauczyciel ponownie odsyła uczniów do podręcznika i prosi o przeczytanie anegdoty dotyczącej ekranizacji *Damy z Szanghaju* Orsona Wellesa.¹⁴

Następnie uczniowie podają przykłady takich adaptacji filmowych, które odbiegają w jakimś stopniu od pierwowzoru literackiego. Można zasugerować tu różne adaptacje dramatów W. Szekspira np. *Romea i Julii* z roku 1968 Franco Zeffirelli, gdzie bohaterowie przypominają postacie z ówczesnego ruchu hippisowskiego, czy wersję Baza Luhrmanna z 1996 roku, w której włoską Weronę z powodzeniem zastępuje amerykańska Verona Beach, a dwa spierające się rody to wielkie rodziny mafijne.

Inne przykłady to np.

- *Hamlet* w reż. Kennetha Branagha (akcja dzieje się w XIX wieku);
- *Przedwiośnie* w reż. Filipa Bajona (inne zakończenie niż w książce).

3. Adaptacje w kinie polskim.

Na zakończenie tego etapu lekcji uczniowie uzupełniają w zeszycie tabelkę, która dotyczy polskich adaptacji filmowych drugiej połowy XX wieku. Mogą w tym celu skorzystać z podręcznika (s. 201).

POLSKIE ADAPTACJE FILMOWE DRUGIEJ POŁOWY XX WIEKU		
Lp.	Autor i tytuł dzieła literackiego	Adaptacja - tytuł filmu, reżyseria, rok powstania
1.	H. Sienkiewicz - <i>Krzyżacy</i>	<i>Krzyżacy</i> , reż. A. Ford, 1960
2.	B. Prus - <i>Faraon</i>	<i>Faraon</i> , reż. J. Kawalerowicz, 1965
3.	S. Żeromski - <i>Popioły</i>	<i>Popioły</i> , reż. A. Wajda, 1965
4.	B. Prus - <i>Lalka</i>	<i>Lalka</i> , reż. W.J. Has, 1968
5.	H. Sienkiewicz – <i>Pan Wołodyjowski</i>	<i>Pan Wołodyjowski</i> , reż. J. Hoffman, 1968
6.	S. Wyspiański - <i>Wesele</i>	<i>Wesele</i> , reż. A. Wajda, 1973
7.	H. Sienkiewicz - <i>Potop</i>	<i>Potop</i> , reż. J. Hoffman, 1974
8.	W. S. Reymont – <i>Ziemia obiecana</i>	<i>Ziemia obiecana</i> , reż. A. Wajda, 1975

¹³ Podręcznik *Człowiek-twórca kultury*, s. 199-200.

¹⁴ Podręcznik: *Człowiek-twórca kultury*, s. 201.

9.	A. Mickiewicz – <i>Pan Tadeusz</i>	<i>Pan Tadeusz</i> , reż. A. Wajda, 1998
10.	H. Sienkiewicz – <i>Ogniem i mieczem</i>	<i>Ogniem i mieczem</i> , reż. J. Hoffman, 1999
11.	S. Żeromski - <i>Przedwiośnie</i>	<i>Przedwiośnie</i> , reż. F. Bajon, 2000
12.	H. Sienkiewicz – <i>Qvo vadis</i>	<i>Qvo vadis</i> , reż. J. Kawalerowicz, 2001
13.	A. Fredro - <i>Zemsta</i>	<i>Zemsta</i> , reż. A. Wajda, 2002

CZĘŚĆ II

4. Próba adaptacji ballady J. W. Goethego pt. *Król Olszyn*.¹⁵

Nauczyciel dzieli klasę na 4-5 zespołów kilkusobowych. Każda grupa otrzymuje kolorowy karton i kserokopię ballady J. W. Goethego pt. *Król Olszyn* w tłumaczeniu W. Syrokomli.

Uczniowie znają utwór z lekcji języka polskiego, przypominają sobie zatem tylko treść i interpretację tekstu. Zadanie polega na tym, że każda z grup ma zająć się opracowaniem scenariusza krótkiego filmu, będącego adaptacją ballady. Nauczyciel podaje uczniom pytania pomocnicze, które mają im pomóc w wykonaniu zadania. Każda grupa wyłania spośród siebie lidera czyli reżysera filmu, który rozdziela członkom grupy poszczególne zadania.

PYTANIA POMOCNICZE:

- Jaką konwencję przyjmiesz w swoim filmie – realistyczną czy fantastyczną?
- Jaki gatunek filmowy wybierzesz – fantastyczny, sensacyjny, horror lub inny?
- W jakiej scenerii będzie się toczyć akcja – w zwykłym lesie wśród mgły czy w lesie, którego drzewa przybrały dziwne kształty podobne do tajemniczych postaci, czy może będzie to jeszcze inna sceneria?
- Jak przedstawiś Króla Olszyn i jego córki – jako postacie realne, jako zjawy czy w ogóle ich nie pokażesz?
- W jakie kostiumy ubierzesz występujące postacie i jaka tonacja kolorystyczna będzie dominowała w twoim filmie?
- Jaką mu nadaś oprawę muzyczną i jakie efekty dźwiękowe zastosujesz (głos puszczyka, wycie wilków, odgłosy burzy, czy coś zupełnie innego)?
- Kogo obsadziłbyś w rolach Ojca i Syna, jak wykreowałbyś tych bohaterów (kim by mogli być)?

Po wykonaniu zadania (na które uczniowie mają ok. 20 min. czasu) poszczególne grupy prezentują efekty swojej pracy. Projekty powstają na kolorowych kartonach (każda grupa ma inny kolor), które później są umieszczone na tablicy.

Ostatnim elementem lekcji jest wybór najlepszego pomysłu na scenariusz adaptacji filmowej. Odbywa się głosowanie poszczególnych grup, z tym, że dana grupa nie może oddać głosu na swój zespół.

Na podstawie najlepszego scenariusza można później przygotować szkolną inscenizację *Króla Olszyn* J. W. Goethego i zarejestrować na taśmie video.

¹⁵ J. W. Goethe *Król Olszyn* w tłum. Władysława Syrokomli (1856), materiał znajduje się w aneksie.

Praca domowa

Zadanie 7/ 203 (praca z tekstem źródłowym).¹⁶

UWAGI KOŃCOWE:

Zajęcia zaplanowane zostały na dwie jednostki lekcyjne, w tym celu scenariusz podzielony został na dwie części.

Pierwsza część lekcji ma wprowadzić uczniów w zagadnienie adaptacji filmowej i wskazać na jej cechy charakterystyczne. Fakt, że dzieło filmowe może niekiedy przesuwac akcenty interpretacyjne i znacznie odstawać od pierwowzoru literackiego uświadamia młodemu odbiorcy, że film jest dziełem sztuki a reżyser to artysta.

Uczniowie w toku zajęć porównują fragmenty tekstów literackich z ich filmową interpretacją. Dostrzegają pewne niezgodności z oryginałem, uzasadniają taki zabieg reżysera i odnoszą się do tego w sposób krytyczny, wyrażając swoją opinię. Stają się zatem na chwilę krytykami filmowymi, co wpływa na kształtowanie w nich poczucia estetyki i być może także wyrabia zmysł artystyczny.

Druga część lekcji opiera się przede wszystkim na twórczym działaniu uczniów. Klasa pracuje w kilkusobowych zespołach i uczy się przy tym współdziałania w grupie.

Dokonując próby adaptacji ballady Goethego młodzież uświadamia sobie jak trudna i odpowiedzialna, a zarazem fascynująca jest praca reżysera i całego sztabu ludzi, dążących do wspólnego celu, jakim jest powstanie filmu.

Zadanie sprzyja rozwijaniu wyobraźni, a także pozwala odkryć młodym ludziom nowy świat – świat kina.

Lekcja poświęcona adaptacji filmowej jest ostatnią z cyklu poświęconego wiedzy o filmie. Pomyślana zatem została tak, aby zawrzeć w sobie elementy wszystkich zagadnień, które wystąpiły na wcześniejszych zajęciach. W toku lekcji uczniowie utralają sobie następujące zagadnienia:

- film jest dziedziną sztuki dającą wiele możliwości twórczych i będącą syntezą kilku dziedzin jednocześnie (muzyki, plastyki, fotografii);
- film jest efektem pracy wielu ludzi;
- historie filmowe można opowiadać na wiele sposobów, zależy to od przyjętej konwencji i od gatunku filmowego;
- autorstwo filmu przypisuje się reżyserowi, to jego wizje artystyczne zostają zrealizowane; reżyser kreuje nową rzeczywistość, nadaje jej swoisty kształt;
- film, jak każde dzieło sztuki, poddaje się krytycznej ocenie; umiejętność krytycznej oceny wpływa na kształtowanie gustów artystycznych odbiorców;
- filmy można tworzyć w oparciu o literaturę, ale ten materiał daje się łatwo przetworzyć w dowolny sposób zgodnie z intencjami reżysera; czasem literatura jest tylko inspiracją dla twórcy filmowego i wcale nie musi on dbać o wierną zgodność z oryginałem.

Lekcja integruje ze sobą treści wiedzy o filmie z treściami nabytymi na lekcjach języka polskiego (korelacja międzyprzedmiotowa).

¹⁶ Podręcznik *Człowiek-twórca kultury*, s. 203.

BIBLIOGRAFIA

I. Pozycje zwarte

1. Gwóźdź A. (1997): *Obrazy i rzeczy. Film między mediami*. Kraków: Universitas.
2. Helman A. (1998): *Twórcza zdrada. Filmowe adaptacje literatury*. Poznań.
3. Loski K. (2001): *Wokół kina gatunków*. Kraków.
4. Majchrowski Z., Mrocewicz K. (2003): *Człowiek – twórca kultury*. Warszawa: STENTOR.
5. Płażewski J. (2001): *Historia filmu. 1895-2000*. Warszawa.
6. Płażewski Z. (2003): *Program wiedzy o kulturze w liceum ogólnokształcącym, liceum profilowanym i technikum do podręcznika: Człowiek – twórca kultury* wyd. STENTOR.
7. Przyłipiak M. (1994): *Kino stylu zerowego. Z zagadnień estetyki filmu fabularnego*. Gdańsk.
8. Werner A. (1999): *To jest kino*. Warszawa: STENTOR.

II. Słowniki, encyklopedie, leksykony

1. Bernacki M., Pawlus M. (2000): *Słownik gatunków literackich*. Bielsko-Biała.
2. Damm K., Kaczorowski B. (2000): *Kino. Leksykon PWN*. Warszawa: PWN.
3. Helman A. (1991-1998): *Słownik pojęć filmowych*. Wrocław-Kraków.
4. Hendrykowski M. (2001): *Leksykon gatunków filmowych*. Poznań-Wrocław.
5. Lubelski L. (2003): *Encyklopedia kina*. Kraków.

III. Czasopisma

1. *Film*, nr 12/2004.

ANEKS

I. MATERIAŁ POMOCNICZY DO SCENARIUSZA NR 4:

REŻYSER: główny autor dzieła filmowego; osoba bezpośrednio odpowiedzialna za film i podpisująca go swoim nazwiskiem, koordynator pracy wieloosobowej ekipy realizacyjnej.

Współczesny zakres kompetencji reżysera filmowego sformułowany został w latach 50 i 60 – tych XX wieku w pracach krytycznych redaktorów *Cahiers du Cinema*. Dla F. Truffant „autorem filmu jest jego reżyser, wyłącznie on, nawet jeśli sam nie napisał ani linijki scenariusza, nie kierował aktorami i nie wybrał punktów widzenia kamery”, reżyser wypowiada się poprzez całość filmu, za pośrednictwem śladów, jakie w nim zostawił za pomocą reżyserii. Mniej więcej od początku lat 60 – tych utrwalił się zwyczaj automatycznego dodawania nazwiska reżysera do tytułu filmu.

Współcześnie reżyser filmowy bierze praktycznie udział we wszystkich fazach powstawania filmu: od wstępnego pomysłu, przez formułowanie scenopisu, całość preprodukcji, wybór aktorów, zdjęcia, aż po ostateczną wersję montażu. W każdej z tych faz musi umieć współpracować z poszczególnymi, odpowiadającymi za każdą z nich członkami ekipy realizacyjnej; suma tych umiejętności składa się na reżyserię filmową. Z drugiej strony reżyseria jest twórczością.¹⁷

II. MATERIAŁ POMOCNICZY DO SCENARIUSZA NR 5-6:

KRÓL OLSZYN (Johan Wolfgang Goethe)

Ballada

Kto jedzie tak późno wśród nocnej zamieci?
To ojciec z dzieciąciem jak gdyby wiatr leci.
Chłopczynę na rękę piastując najczulej,
Ogrzewa oddechem, do piersi go tuli.

„Mój synu, dlaczego twarz kryjesz we dłonie?”
„Czy widzisz, mój ojcze? Król Olszyn w tej stronie,
Król Olszyn w koronie, z ogonem jak żmija!”
„To tylko, mój synu, mgła nocna się zwija.”

„Chodź do mnie, chłopczyno, zapraszam najmilej,
Pięknymi zabawki będziemy się bawili,
Chodź na brzeg, tu kwiatki kraśnieją i płoną,
A moja ci mama da suknię złoconą.”

„Mój ojcze, mój ojcze! Czy widzisz te dziwa?
Król Olszyn do siebie zaprasza i wzywa!”
„Nie bój się, mój synu! Skąd tobie te dreszcze?
To tylko wiatr cichy po liściach szeleszcze.”

¹⁷ Lubelski L.. (2003): Encyklopedia Kina. Kraków.

„Chodź do mnie, chłopczyno, poigrasz z rozkoszą,
Mam córki, co ciebie czekają i proszą,
Czekają na ciebie z biesiady nocnymi,
Zaśpiewasz, potańczysz, zabawisz się z nimi.”

„Mój ojcze, mój ojcze! Ach, patrzaj... gdzie ciemno...
Król Olszyn ma córki, chcą bawić się ze mną.”
„Nie bój się, mój synu, ja widzę to z dala.
To wierzba swe stare gałęzie rozwala”.

„Chodź do mnie, mój chłopcze, dopóki masz porę.
Gdy chętnie nie przyjdiesz, toć gwałtem zabiorę.”
„Mój ojcze, mój ojcze! Ratujcie dziecinę!
Król Olszyn mnie dusi... mnie słabo... ja ginę...”

Ojcowi bolesno... on pędzi jak strzała.
Na rękach mu jęczy dziecina omdlała.
Dolata na dworzec... lecz próżna otucha!
Na rękę ojcowskim już dziecię bez ducha.

[1782]

tłum. W. Syrokomla (1856)